

CHE VII.	Organické látky a uhľovodíky
CHE VII.4	Alkény

- Nenasýtené uhľovodíky
- Homologický rad s prírastkom
- **Väzby:** jednoduché a jedna dvojitá, nepolárne kovalentné
- **Reťazec:** acyklický/cyklický, rozvetvený/nerozvetvený
- **Tvar molekuly**

Dvojitá väzba

Nemožná rotácia
Kratšia a pevnejšia
Zložená z jednej σ
a jednej π väzby

hybridizácia	Tvar molekuly	Väzbový uhol	Polarita molekuly
sp^2	Trigonálny- rovnostranný trojuholník, planárna	120°	nepolárna

- **Izoméria:**

stereoizoméria, konfiguračná, geometrická	cis(Z) a trans(E)
konštitučná, polohová a reťazová	od C_4

Názvoslovie

	názov	Všeobecný molekulový vzorec
alkény	grécka číselná prepona podľa počtu atómov uhlíka + číslo atómu uhlíka na ktorom je dvojitá väzba + prípona –én	C_nH_{2n}

- Všeobecný vzorec neplatí v prípade cyklických a rozvetvených alkénov

Výskyt: v zemnom plyne

Výroba alkénov:

1. katalytická dehydrogenáciou alkánov
2. hydrogenáciou alkínov
3. dehydratáciou alkoholov

Vlastnosti alifatických zlúčenín

A.Fyzikálne

1. **teplota topenia a varu**- rastie s počtom atómov uhlíka

2. **hustota** (rastie s počtom atómov uhlíka)

3. **rozpustnosť**- v nepolárnych organických rozpúšťadlách (vo vode nie)

4. **skupenstvo**:

Počet atómov uhlíka	skupenstvo
C ₂ -C ₄	plynné
C ₃ -C ₁₇	kvapalné
vyššie	tuhé

B.Chemické

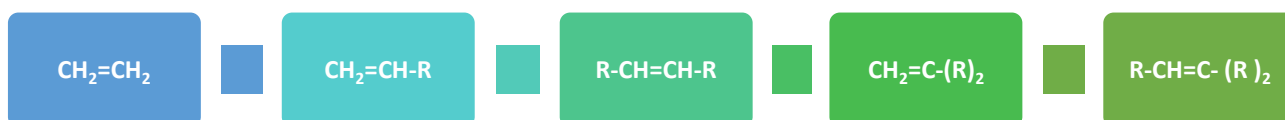
Reaktivita:

- Reaktivita ovplyvnená násobnou väzbou- reakčné centrum
- Majú nukleofilný charakter
- prevažne heterolytické štiepenie väzby
- typické reakcie : **elektrofilné a radikálové adície**

I.Elektrofilná adícia

- heterolytický zánik násobnej väzby a naviazanie elektrofilu
- Rýchlosť reakcie ovplyvňuje:
  1. **stúpa s +I efektom alkylových skupín :**

- 2.**ovplyvňuje tiež kyslosť činidla**- čím kyslejšie, tým ľahší priebeh

- **má dvojstupňový mechanizmus**
  1. *naviazanie elektrofilného činidla na π elektróny násobnej väzby, vznik π komplexu, zánik násobnej a vznik jednoduchej väzby medzi elektrofilom a C s pôvodnou násobnou väzbou, na druhom atóme uhlíka vzniká karbkatión s kladným atómom*
  2. *naviazanie nukleofilu na karbkatión*

Markovnikovo pravidlo- pri A_E nesymetrických alkénov sa elektrofil (napr. H^+)naviaže na atóm uhlíka s dvojitou väzbou s väčším počtom atómov vodíka

II. Radikálová adícia

- homolytický zánik väzby za prítomnosti organických peroxidov

Kharashovo pravidlo- pri A_R sa viaže na atóm uhlíka s vyšším počtom atómov vodíka ťažšia častica (antimarkovnikovo pravidlo)

a. hydrogenácia alkénov

- reakcia vodíka pri vysokej teplote a za prítomnosti katalyzátora
- vznik alkánov
- napr. *stužovanie tukov*

Stužovanie tukov

- Katalytická hydrogenácia tukov
- Pod tlakom, pôsobením vodíka, za katalýzy Ni
- Adícia nenasýtených na nasýtené mastné kyseliny
- Z kvapalných olejov vznikajú tuhé tuky (*napr. margaríny*)
- Stužené tuky odolnejšie proti žltnutiu, menej zapáchajúce

b. halogenácia

III. Polymerizácia

- spájaním zlúčenín s násobnou väzbou (*monomérov*) do veľkých makromolekúl (*polymérov*)
- znižuje sa násobná väzba, nevzniká vedľajší produkt
- radikálovým alebo iónovým spôsobom
- napr. výroba plastov

IV. Nukleofilné adície

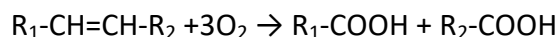
- Iba v prípade katalýzy H^+ s kyselinou (*alkény získavajú elektrofilný charakter*)
- Napr. výroba alkoholov

V. Dôkazové reakcie násobnej väzby

A. Oxidácia $KMnO_4$ -závisí od teploty a prostredia

a. **V zásaditom prostredí/ zriedený $KMnO_4$** (zmena fialovej na hnedastú až odfarbenie)
 $CH_3-CH=CH_2 \rightarrow CH_3-CHOH-CH_2OH + MnO_2 + KOH$ (nad šípkou $KMnO_4/OH^-$)- cis adícia

b. **V kyslom prostredí/ konc. $KMnO_4$** - za tepla, štiepenie väzby $C=C$ a následná oxidácia postranných reťazcov, vznik karboxylových kyselín a ketónov

B. Brómovou vodou

- žltohnedá sa odfarbí $CH_2=CH_2 + Br_2 \rightarrow CH_2Br-CH_2Br$

Alkadiény

- uhľovodíky s dvoma dvojitými väzbami
- postavenie väzieb kumulované/ konjugované/izolované
- pri adíciách závisí produkt od teploty

Využitie

Alkény

Etén(etylén)

- bezfarebný, plynný, horľavý, so sladkastou vôňou
- so vzduchom tvorí výbušnú zmes, má narkotické účinky
- rastlinný hormón- urýchľuje dozrievanie plodov, spôsobuje opadávanie kvetov, plodov
- **Využitie:** výroba polyetylénu, etanolu, pesticídov, bojová látka Yperit, dozrievanie banánov

Polyetylén

- Zohrievaním mäkne, odolný voči mrazu a chemikáliám, elektroizolačné vlastnosti, odolný voči úderu
- **Využitie:** výroba materiálov každodennej potreby- fólii, tašiek, nádob, potrubia, hadíc, obaly na tovar....

Propylén

- **využitie:** výroba polypropylénu, acetónu

Alkadiény

Butadién

- Zdraviu škodlivý, prispieva k tvorbe smogu (*uniká zo spaľovacích motorov*)
- **Využitie:** výroba butadiénstyrénového kaučuku

Izoprén (2- metylbuta-1,3-dién)

- Bezfarebná prchavá kvapalina
- **Význam:** produkt rastlín- súčasť prírodných terpénov (latex, karotenoidy, mentol, gáfor...), produkt človeka- prítomný v dychu
- **Využitie:** výroba latexu(*dobré elektroizolačné vlastnosti, rukavice, kondómy, tesnenie, hadice*)